

<http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.080>

УДК 821.111-312.9

РОМАН НА ПЕРЕТИНІ ЖАНРІВ: ЯК Г. К. ЧЕСТЕРТОН ПОЄДНАВ ДЕТЕКТИВ, ФАНТАСТИКУ І ТРИЛЕР У «ЛЮДИНІ, ЯКА БУЛА ЧЕТВЕРГОМ»

Анелія Польщак

orcid.org/0000-0002-7687-8616

polshchakaneliya9@gmail.com

Кандидатка філологічних наук, старша викладачка

Кафедра англійської мови

Національний Університет «Києво-Могилянська Академія»

Вул. Сковороди, 2, 04655, м. Київ, Україна

Анотація. Досліджено своєрідну жанрову структуру роману Г. К. Честертон. Розглянуто, як письменник майстерно поєднав риси трьох жанрів – детективу, фантастики та трилера – створивши твір, що виходить за рамки звичного жанрового поділу. Окрему увагу приділено тому, як Честертон використав детективний елемент для створення інтриги й напруги, фантастичні елементи – для розкриття філософських питань, а трилер – для підтримання динамічної атмосфери, наповненої непередбачуваністю та загадковістю. Честертон вдало інтегрує ці жанри, щоб створити наратив, який занурює читача у світ, де постійно відбуваються непередбачувані події. Детективна складова слугує основним інструментом для побудови сюжету та розвитку головної інтриги, оскільки герої намагаються розкрити змову та з'ясувати, хто є справжнім лідером анархістів. Фантастичні елементи твору використовуються Честертоном для відображення його філософських ідей і пошуку відповідей на важливі питання буття. Нереальні події, що відбуваються в романі, підсилюють відчуття сюрреалістичної атмосфери та символізують глибокі філософські роздуми автора про природу людської душі, свободу волі та невидиму руку Бога в житті людини. Елементи трилера надають роману динамізму та емоційної напруги, яка пронизує весь текст. Постійне відчуття небезпеки, переслідувань і загадкових персонажів підтримує атмосферу тривожності, що підкреслює ключові теми твору. Акцентовано увагу на тому, як поєднання різних

жанрових елементів дозволило Честертону створити складне й багат шарове оповідання. Така жанрова гнучкість дозволяє роману зберігати свою актуальність навіть через багато років після його написання. Завдяки вдалому переплетенню детективу, фантастики й трилера, твір не лише захоплює інтригою, але й запрошує читача до глибших роздумів про мораль, свободу волі та природу добра й зла.

Ключові слова: Честертон; детективна література; фантастика; трилер; змішання жанрів; ідентичність; хаос; метафізичні теми.

Роман Г. К. Честертон «Людина, яка була Четвергом» є непересічним твором, що об'єднує елементи детективу, фантастики, філософського та політичного трилера. Така жанрова комбінація створює складну багат шарову структуру, яка потребує ретельного аналізу для повного розкриття змістових і стилістичних нюансів. Проте в наукових дослідженнях не завжди достатньо уваги приділяється взаємодії цих жанрів, що ускладнює сприйняття роману як єдиного цілого. Детальний аналіз цього поєднання дає змогу виявити нові аспекти твору, які мають значення не лише для літературознавства, але й для розуміння культурних, філософських і політичних контекстів часу, в який він був створений.

Дослідження жанрової взаємодії у романах Честертон має важливе значення для розвитку теорії жанрів у літературознавстві. Аналіз поєднання детективу, фантастики, філософського та політичного трилера дозволяє запропонувати нові підходи до інтерпретації складних текстів, які виходять за рамки традиційного поділу жанрів. Це також відкриває перспективи для глибшого розуміння метафоричної мови твору, його філософських і політичних алюзій, що сприяє більш комплексному осмисленню культурного та соціального контексту, в якому створено роман. Практична цінність дослідження полягає в удосконаленні методик аналізу літературних творів зі складною жанровою структурою, що може бути корисним для викладання літератури, розвитку аналітичних навичок і міждисциплінарних досліджень.

Проблема поєднання жанрів у романі Честертон «Людина, яка була Четвергом» привертала увагу дослідників літератури протягом багатьох років. Серед найвизначніших праць варто

вказати ті, що досліджують філософські аспекти твору, зокрема теми метафізики та релігійної символіки (зокрема, праці Е. Дюк Монсальве (Duque Monsalve 2024). Інші науковці, такі як В. Одді (Oddie 2010), зосереджували увагу на політичних і соціальних альянсах роману, трактуючи його як реакцію на загрози анархізму та політичного радикалізму початку ХХ століття.

Значну увагу приділено також аналізу детективної структури твору. Розвідка М. Найта (Knight 2002) пропонує глибокий розгляд того, як Честертон використовує традиційні елементи детективного жанру, щоб маніпулювати очікуваннями читача і створювати атмосферу невизначеності та параної. Дослідження Р. Слокама (Slocum 2010) вивчає фантастичні елементи роману, як-от вплив наративної структури і метафоричних образів на сприйняття реальності читачем.

Незважаючи на значний внесок попередніх напрацювань, залишаються невирішеними питання щодо комплексного аналізу взаємодії всіх жанрових елементів у романі. Сучасні наукові виклади часто зосереджуються на окремих жанрових аспектах, але бракує інтегрованого підходу, що враховує взаємозв'язок між детективом, фантастикою, філософським і політичним трилером у межах одного твору.

Наша стаття присвячена розв'язанню цієї проблеми шляхом аналізу того, як ці жанри не тільки співіснують, а й підсилюють один одного в структурі роману. Особлива увага приділяється тому, як жанрова багатошаровість сприяє створенню філософських і політичних посилянь, що робить роман надзвичайно складним і важливим для сучасного літературознавства.

Відтак пропонуємо аналіз жанрового синтезу, здійснений у романі «Людина, яка була Четвергом» Честертоном у контексті поєднання елементів детективу, фантастики та трилера. Логічним продовженням окресленого напрямку стане висвітлення впливу такого підходу на структуру та сприйняття твору. З цим пов'язане вивчення філософських і релігійних символів, наявних у романі, їхньої ролі в розкритті тем метафізики, віри та порядку. У зв'язку із задіянням у такому синтезі жанрів політичного трилера доречним став розгляд політичних та соціальних підтекстів твору, особливо в контексті реакції на анархізм і політичний радикалізм початку

XX століття. Іншою важливою метою є дослідити маніпуляцію очікуваннями читача – як Честертон використовує елементи детективного жанру для створення атмосфери невизначеності, маніпулюючи очікуваннями читача та посилюючи відчуття параної. Задіяння елементів фантастики продиктувало також можливість аналізу впливу специфічної наративної структури на сприйняття читачем реальності у творі, зокрема через метафоричні образи та сюжети.

Честертон у романі «Людина, яка була Четвергом» використовує поєднання елементів детективу, фантастики та трилера, що істотно позначилося на структурі твору та його сприйнятті читачами. Проаналізуємо, як ці жанрові особливості працюють у межах роману і на що вони впливають.

1. Елементи детективу.

Роман починається як класичний детектив. Головний герой, Габріель Сайм, вступає в лави поліції, щоб боротися з анархістами. Він під прикриттям намагається викрити злочинну змову. Вже на самому початку Честертон пропонує традиційну детективну загадку: хто такий Четвер, що ховається під маскою одного з членів анархістської Ради? Питання, які розкриваються в ході сюжету, включають мотиви й особи підозрюваних, що є характерною рисою детективу. Читач разом із героєм намагається з'ясувати правду, постійно стежачи за розвитком подій. Честертон також використовує елементи детективного розслідування, коли Сайм досліджує, хто є справжніми членами анархістської групи.

2. Елементи фантастики.

Хоча початкові сцени роману здаються реалістичними, з розвитком сюжету починають проявлятися фантастичні елементи. Зокрема, раптові зміни в просторі, алегоричність персонажів і подій надають тексту характерного відчуття нереальності.

Так, коли Сайм підходить до місця зустрічі головного осередку анархістів, він переживає змінення стану реальності – обличчя голови анархістів Неділі несподівано змінює свої розміри. Сам автор також натякає на появу елементів фантастики, вказуючи на активну роботу фантазії свого героя:

Twice already that night little unmeaning things had peeped out at him almost pruriently, and given him a sense of drawing nearer and nearer to the head-quarters of hell. And this sense became overpowering as he drew nearer to the great President. The form it took was a childish and yet hateful fancy. As he walked across the inner room towards the balcony, the large face of Sunday grew larger and larger; and Syme was gripped with a fear that when he was quite close the face would be too big to be possible, and that he would scream aloud (Chesterton 1999: ch. 5).

Або у сцені 6-ї глави, коли Сайм передає своє сприйняття членів ради:

Again and again Syme strove to pull together his common sense in their presence. Sometimes he saw for an instant that these notions were subjective, that he was only looking at ordinary men, one of whom was old, another nervous, another short-sighted. The sense of an unnatural symbolism always settled back on him again. Each figure seemed to be, somehow, on the borderland of things, just as their theory was on the borderland of thought (Chesterton 1999: ch. 6).

Ці приклади раптових змін у просторі привносять у роман сюрреалістичні та фантастичні елементи, підкреслюючи метафоричну природу подій і створюючи відчуття втрати зв'язку з реальністю.

3. Елементи трилера.

Честертон створює напружену атмосферу через постійне очікування небезпеки та переслідування. Героїв часто ставлять у ситуації ризику, а їхнє життя, здається, постійно під загрозою. Загроза проявляється й на рівні словесного вираження самого тексту твору (“dangerous”, “danger”), наприклад: “he said in a dangerous voice” (Chesterton 1999: ch. 1), “Nobody will ever expect you to do anything dangerous then.” (Chesterton 1999: ch. 2), “When Gregory heard the dangerous dialogue end, with a sudden safety for his rival, he rose abruptly” (Chesterton 1999: ch. 3), “said Gregory, with a great and dangerous restraint” (Chesterton 1999: ch. 15), “‘Our danger,’ said Dr. Bull, ‘is not two minutes off’.” (Chesterton 1999: ch. 12), “Our belief has been slandered, it has been disfigured, it has been utterly confused and concealed, but it has never been altered. Those who talk about anarchism and its dangers go everywhere” (Chesterton 1999: ch. 3).

Герої перебувають у стані постійної загрози через можливі змови, які зростають із кожною главою. Невідомість, напруга та небезпека нагнітають відчуття трилера. У деяких сценах Сайм переслідує або сам є переслідуваним, що підсилює динаміку трилера й додає гостроти сюжету.

Ці різні жанри, сплавлені у творі, впливають на його структуру, спричинюючи багаторівневність та зміни темпу. Кожен новий етап у розслідуванні Сайма відкриває не просто нові факти, а повністю змінює характер розуміння того, що відбувається. Спочатку це – детективна історія, потім – фантастична алегорія, і врешті перетворюється на трилер із метафізичними підтекстами.

У романі чергуються повільні рефлексивні моменти з динамічними, напруженими епізодами, що підсилює напругу й змушує читача не відриватися від книги.

Інший важливий наслідок поєднання різних жанрів у творі – вплив на сприйняття читача, передусім через непередбачуваність сюжету. Читач, який сподівається на класичний детектив, натрапляє на елементи трилера й фантастики, що збиває його з пантелику і викликає нові емоційні відгуки. Честертон майстерно використовує ефект здивування – грає на очікуваннях, змушуючи читача переглядати свої попередні уявлення про хід сюжету. Ця гра з жанровими рамками стимулює інтелектуальну та емоційну активність читача. Насупним аспектом такого впливу є творення алегоричного рівня сприйняття: наприкінці роман не просто розкриває особистості головних анархістів, а й ставить глибші філософські питання про природу зла, добро і людську природу.

Отже, Честертон використовує елементи детективу, фантастики та трилера, щоб створити багатошарову, багаторівневу алегоричну й динамічну історію. Це поєднання сприяє не лише збереженню інтриги, але й глибшому філософському осмисленню розповіді. Автор використовує філософські та релігійні символи для розкриття глибоких метафізичних тем, зокрема віри, порядку та хаосу. Таке наповнення детективного сюжету символами надає роману алегоричний характер, а їхнє значення відображає погляди письменника на природу світу, боротьбу між добром і злом, а також на роль Бога в житті людини.

Протистояння порядку і хаосу – центральна тема роману. Хаос

знаходить своє вираження на рівні словесному (“Chaos is dull; because in chaos the train might indeed go anywhere” (Chesterton 1999: ch. 1), “a battle against chaos” (Chesterton 1999: ch. 1), “a chaos of metal” (Chesterton 1999: ch. 7), “Chaos, is restored” (Chesterton 1999: ch. 7) “mere chaos of chiaroscuro” (Chesterton 1999: ch. 11)). Водночас, він виявляється і в інших аспектах: анархічна змова як символ хаосу, нестабільність реальності, зміна ролей і особистостей, конфлікт між порядком і хаосом.

Головною темою роману є анархістська змова, яку намагається розслідувати Сайм. Анархія символізує хаос, протиставляючись порядку й раціональності. Члени змови, зокрема Голова анархістів – Неділя, уособлюють сили безладу і руйнування, які прагнуть знищити встановлений світопорядок. Ідея анархії постійно фігурує як загроза, що розхитує основи суспільства.

У романі часто змінюються декорації та атмосфера, створюючи відчуття сновидіння або ілюзії. Ця нестабільність простору та часу підсилює враження хаосу. Сюжет і світ роману здаються непостійними, і герої, як і читачі, ніколи не знають, що станеться наступної миті.

Протягом книги персонажі змінюють свої ролі або виявляються кимось іншим, ніж здавалися спочатку. Наприклад, виявляється, що всі анархісти, крім Неділі, насправді – поліцейські. Ця гра з масками і особистостями породжує відчуття хаосу і плутанини, де неможливо зрозуміти, хто ким є насправді.

Сайм, який представляє силу порядку, постійно бореться з хаосом, який уособлюють анархісти. Протистояння між логікою, розумом і порядком, з одного боку, та абсурдом, ірраціональністю і хаосом – з іншого, є ключовим конфліктом у романі. Сайм намагається зберегти контроль над ситуацією, але світ навколо нього дедалі більше нагадує абсурдний театр, що також виявляється експліцитно у словах та словоформах цього семантичного поля (“absurd”, “preposterous”, “idiotic”): “Fools as we were in motley, all jangling and absurd, / When all church bells were silent” (Chesterton 1999: epigraph), “and she thought with a simultaneous pleasure of Gregory’s absurdity” (Chesterton 1999: ch. 1), “it was, somehow, as absurd as Alice in Wonderland” (Chesterton 1999: ch. 15), “fellow had dressed himself up as a preposterous parody of myself” (Chesterton

1999: ch. 8), “Through street after street and square after square went whirling this preposterous vehicle” (Chesterton 1999: ch. 13), “far too idiotic to be declined” (Chesterton 1999: ch. 1), “You’ve got that eternal idiotic idea that if anarchy came it would come from the poor” (Chesterton 1999: ch. 11).

Отже, у романі хаос проявляється не лише через анархістські змови, але й через нестабільність реальності, зміну ролей персонажів, а також філософську невизначеність і гру між порядком і безладом.

Антагоністи, які спочатку представляють анархію, виявляються фігурами, які насправді є частиною складнішої системи порядку. Цю ідею можна інтерпретувати як символ метафізичної боротьби між силами добра і зла, де зло – це не абсолютний хаос, а частина більшого божественного плану, який людина не завжди може зрозуміти.

Важливо також те, яким бачить порядок і хаос Честертон у романі. Це передусім висвітлення Анархії як ілюзії: в романі анархія не є справжньою загрозою. Вона виявляється лише тимчасовим станом, який приховує справжній порядок. Це алегорія на людське життя, де хаос і несправедливість можуть здаватися переважними, але насправді існує глибший порядок, який, на думку Честертонна, визначається божественною волею.

Честертон використовує символи світла і темряви, щоб підкреслити моральну і метафізичну боротьбу в романі. Світло часто символізує божественний порядок, правду та надію, тоді як темрява асоціюється з хаосом, незнанням і страхом.

Світло як символ віри: герої прагнуть дізнатися правду, і цей пошук можна розуміти як пошук світла – божественної істини. Сцени з появою Неділі часто супроводжуються світловими образами, що підкреслює його зв’язок із божественним: “they all came out simultaneously into the broad sunlight of the morning and the broad sunlight of Sunday’s smile” (Chesterton 1999: ch. 13), “Then I entered the hotel, and coming round the other side of him, saw his face in the sunlight” (Chesterton 1999: ch. 14).

Темрява як символ людського невігластва: темрява в романі є як фізичною (нічні сцени), так і метафоричною. Це символ людської обмеженості та нездатності збагнути божественний

порядок без віри.

Інший важливий символ – маска. Всі головні герої носять маски або ховають свою справжню сутність, що підкреслює тему ілюзії та реальності. Маски є метафорою соціальних ролей і того, як важко зрозуміти справжню природу людей та їхні мотиви. Це також має релігійний підтекст: часто ми не знаємо божественного плану або не бачимо справжнього обличчя Бога.

Нарешті, один із найсильніших символів у романі – Символ Бога – недосяжного і таємничого, образ Неділі, лідера анархістів, який виявляється втіленням таємничого божественного плану. Неділя символізує Бога або Всесвіт, який здається водночас добрим і страшним, таким, що не піддається повному розумінню. Цей образ уособлює сприйняття Честертоном Бога як величного й загадкового, чия присутність сповнена парадоксів.

Роман порушує питання про свободу вибору та роль волі в людському житті. Відношення між анархією та порядком розкривають дилему між свободою без правил і необхідністю певних обмежень для забезпечення стабільності й гармонії.

Отже, філософські та релігійні символи в «Людині, яка була Четвергом» допомагають Честертону досліджувати складні теми метафізики, віри та порядку. Роман демонструє, що хаос і зло є лише видимими масками, за якими ховається глибший божественний порядок, а повне розуміння світу можливе тільки завдяки поєднанню віри й розуму.

Водночас, у зв'язку з присутністю у структурі жанру роману рис політичного трилера, у ньому наявні значні політичні та соціальні підтексти, які пов'язані з реакцією на анархізм і політичний радикалізм початку ХХ століття (Кер 2011). Твір, написаний у період значних соціальних і політичних потрясінь, коли Європа переживала піднесення революційних ідей, ставить складні й неоднозначні питання про ідеї свободи, влади та природу суспільного порядку.

З цим пов'язані певні елементи твору. Передусім це критика анархізму та радикалізму. На початку ХХ століття анархізм і різні форми політичного радикалізму стали важливою частиною соціальних рухів у Європі. Честертон, будучи консерватором із християнським світоглядом, у своєму романі зображує страх перед

хаосом і руйнівними силами, які, на його думку, могли знищити стабільність суспільства.

У романі символами хаосу виступають анархісти: група анархістів, члени Ради Днів Тижня, репрезентує загрозу громадському порядку. Кожен член Ради носить ім'я одного з днів тижня, символізуючи певну систематичність у руйнуванні. Їхні методи підриву системи відображають поширений страх перед тероризмом та насильницькими революціями, які могли б зруйнувати державні інститути. Проте Честертон показує, що багато з тих, хто нібито виступає за анархізм, насправді мають інші мотиви або ж їхні дії суперечать ідеям, які вони захищають. Наприклад, кілька анархістів у романі, включаючи Сайма, насправді є шпигунами поліції, що підриває образ радикалів як єдиної сили, готової до руйнування.

Честертон дає свою консервативну відповідь на радикальні ідеї. Письменник використовує роман для того, щоб презентувати власне розуміння суспільного порядку та моральності, зокрема критичний погляд на ідеї радикалізму. Він вбачає загрозу в занадто екстремальних політичних ідеологіях, які намагаються зруйнувати усталений порядок. Головний герой, Сайм, уособлює захисника стабільності та суспільного порядку. Його місія – зупинити анархістів і запобігти руйнуванню того, що, на його думку, важливе для суспільства. У його особі відображений страх перед хаосом, який несе політичний радикалізм. З іншого боку, через постать Неділі (голови анархістської Ради) Честертон підводить до того, що порядок і духовність мають бути основою будь-якої політичної системи. Неділя, який виявляється не простим анархістом, а символом вищого порядку, спонукає читача замислитися про те, чи може суспільство функціонувати без певної моральної основи, яку Честертон, як християнин, пов'язує з Богом.

Водночас роман містить філософський підтекст конфлікту між порядком і свободою, який відображає ширші політичні дискусії того часу. На початку ХХ століття багато радикальних політичних рухів боролися за ширші свободи та відмову від репресивних інститутів, тоді як консервативні сили виступали за збереження традицій і стабільності. Честертон у романі критикує ідею абсолютної свободи, яку анархісти намагаються втілити в життя.

Вони виступають проти будь-якої форми влади чи контролю, що приводить їх до бажання зруйнувати всі соціальні інституції. Проте автор підкреслює, що така свобода може призвести до хаосу.

Роман також ставить питання про те, як досягти гармонії між індивідуальною свободою та потребою в суспільному порядку. Через своїх персонажів Честертон стверджує про необхідність балансу між цими двома елементами, адже крайнощі, як анархізм, так і авторитаризм, спричинюють руйнування.

Політичний підтекст роману включає наявність у суспільстві страху перед революціями. На початку ХХ століття європейські держави стикалися із соціальними заворушеннями, протестами та зростанням радикальних ідеологій. У період написання твору анархісти часто асоціювалися з терористичними актами та насильницькими революціями. Роман відображає цей страх перед тероризмом як засобом досягнення політичних цілей. Анархісти у творі не просто виступають проти влади, вони готові до насильницьких дій для досягнення своїх цілей.

Водночас твір можна розглядати як алегорію боротьби між старим суспільним порядком і новими радикальними ідеями, які загрожують його стабільності. У контексті Честертон «старий порядок» означає не лише політичні інститути, а й духовні та моральні цінності, що піддаються випробуванням новими рухами.

Честертон у творі дає свою відповідь на ці питання та політичні виклики, що має й релігійний підтекст. Письменник, будучи релігійним мислителем (McLuhan 1936), використовує образи та символіку, щоб показати духовний вимір політичних і соціальних проблем. У фіналі роману, коли розкривається справжня сутність анархістів і Неділі, читач розуміє, що політичні питання тісно пов'язані з питаннями моральними та релігійними. Неділя, який виявляється алегоричною постаттю, символізує ідею, що справжній порядок у світі можливий лише через визнання вищого духовного авторитету. Для Честертон релігія є невід'ємною частиною здорового суспільного устрою.

У романі також можна знайти підтекст критики політичних рухів, які намагаються замінити релігійні ідеї ідеологіями, такими як анархізм чи соціалізм. Честертон вбачав у цьому загрозу, бо, на його думку, такі рухи не можуть забезпечити справжній моральний

порядок.

Отже, політичні та соціальні підтексти роману «Людина, яка була Четвергом» відображають реакцію Честертон на страхи та виклики його епохи, особливо на анархізм і політичний радикалізм. Через поєднання алегорії, детективного жанру та філософських роздумів автор досліджує глибокі питання про природу свободи, порядку та моральності, пропонуючи консервативну альтернативу радикальним ідеям того часу.

Окрім того, Честертон майстерно використовує елементи детективного жанру для створення атмосфери невизначеності, посилення напруги та підвищення емоційного залучення читача. Він маніпулює очікуваннями, спираючись на класичні прийоми детективу, а відтак збиває читача з пантелику, занурюючи його в глибокі філософські роздуми та тривожну атмосферу параної.

Роман починається як класичний детектив, із центральною інтригою – хто такі члени анархістської Ради і яка їхня справжня мета. Головний герой, Габріель Сайм, вступає до лав детективів під прикриттям, щоб проникнути в групу змовників, і його завдання – викрити злочинців.

Спочатку читач сприймає події як частину традиційної детективної історії (Priestman 2013). Сайм виконує роль слідчого, який намагається розкрити змову. Це створює основу для очікувань читача, що він буде спостерігати за поступовим розкриттям анархістської змови через логічні висновки та дедукцію.

Честертон підсилює атмосферу невизначеності через навмисну гру з очікуваннями читача. Як тільки читач починає вірити, що розуміє розвиток подій, автор кардинально змінює напрям сюжету. Письменник використовує для цього різні прийоми, серед яких – непередбачувані повороти та парадоксальні ситуації. Так, у ході розслідування Сайм починає виявляти, що всі інші члени Ради, як і він, є шпигунами, що під прикриттям борються з анархістами. Це шокує і підриває сприйняття читача, змушуючи сумніватися в кожній новій інформації. Парадоксальність ситуацій у романі виявляється у тому, що кожен новий персонаж, який з'являється як потенційний анархіст, виявляється зовсім не тим, ким здається. Ця гра з ідентичністю створює постійну напругу та посилює відчуття параної, адже стає зрозуміло, що немає чіткої межі між друзями та

ворогами.

Одним із найефективніших аспектів детективного жанру є створення атмосфери підозри, і Честертон майстерно використовує цей прийом для зображення перманентної невизначеності. Читач разом із Саймом постійно вагається щодо того, кому можна довіряти, а кому – ні. Це виявляється на лексичному рівні тексту відповідним слововживанням (“suspected”, “suspicion”, “doubtful”, “can’t trust”, “could not trust”): “I suspected him from the first” (Chesterton 1999: ch. 12), “I have a suspicion that you are all mad” (Chesterton 1999: ch. 12), “I have a suspicion that you will see better through these than through your own highly decorative spectacles” (Chesterton 1999: ch. 10), “this escapade signified something other than even a slight suspicion of him” (Chesterton 1999: ch. 8), “But where he will go and what he will do it is doubtful” (Chesterton 1999: ch. 8), “I can’t trust my own bodily machinery” (Chesterton 1999: ch. 12), “he still could not trust him like the others” (Chesterton 1999: ch. 7).

З вищеокресленим також пов’язані постійні зміни контексту: спочатку Сайм вважає, що його завдання – розкрити змову анархістів. Але коли він виявляє, що всі його колеги – агенти під прикриттям, він починає сумніватися в реальності всього, що відбувається. Честертон неодноразово вдається до сюжетних поворотів, що створює ефект розгубленості та параної не лише у героїв, але й у читача.

Інший важливий складник у створенні атмосфери невизначеності та параної – двоїстість персонажів: усі члени Ради мають двоїсту природу, вони маскуються як анархісти, але водночас є детективами. Ця постійна гра з подвійною ідентичністю робить неможливим для читача передбачити, хто насправді є загрозою. Невизначеність, що оточує особистості персонажів, створює атмосферу недовіри та підсилює параноїдальний настрій.

Однією з особливостей детективного жанру є те, що наприкінці всі загадки мають бути розкриті. Але в Честертоні ситуація виглядає інакше. Попри те, що Сайм виконує свою місію і викриває анархістів, це не дає йому (і читачеві) остаточного розуміння того, що насправді відбувається.

Такий підхід до розгортання сюжету пов’язаний із вплітанням

філософських підтекстів. Відсутність чітких відповідей посилює відчуття хаосу та абсурду, яке виникає з перебігу подій. Роман перестає бути простим розслідуванням змови і переходить на рівень філософської алегорії, ставлячи перед читачем питання про природу зла і людське місце у світі.

Із відсутністю чітких відповідей також пов'язаний своєрідний феномен незавершеності твору. Замість класичного вирішення детективної загадки, читач залишається з питаннями про те, що саме він щойно прочитав і що всі події насправді означають. Це підсилює відчуття невизначеності, яке зберігається до самого кінця.

Атмосфера невизначеності та параної ще більше підсилюється через елементи абсурду, які стають дедалі очевиднішими у ході розвитку сюжету. Світ, який Честертон створює, сповнений парадоксів та нереалістичних ситуацій, що підкреслюють безглуздість ірраціональних страхів. Кожен наступний крок у розслідуванні не лише зраджує очікування, але й змушує героя і читача сумніватися в самій суті реальності, у якій вони існують. Честертон грає на межі між реальністю та фантазією, змушуючи читача переглядати свої попередні висновки. Ця гра зі сприйняттям також є ключовим елементом детективного жанру, але тут вона досягає філософської глибини.

Отже, Честертон використовує елементи детективного жанру, щоб створити атмосферу невизначеності, підірвати очікування читача та підсилювати відчуття параної. Через хитру гру з жанровими очікуваннями, постійні повороти сюжету та алегоричні елементи автор досягає не лише емоційного напруження, але й відкриває перед читачем нові філософські горизонти.

Фантастичні елементи та наративна структура в романі Честертонна «Людина, яка була Четвергом» відіграють ключову роль у створенні сприйняття реальності, яке постійно змінюється. Ці елементи не лише надають твору глибокий метафоричний характер, але й не виправдовують очікування читача, змушуючи його переосмислювати, що реальне, а що – уявне. Розглянемо, як саме це впливає на сприйняття реальності та інтерпретацію сюжету.

1. Фантастика як інструмент підриву реалістичних очікувань.

Роман починається в реалістичному ключі, з детективними та політичними мотивами, але з поступовим розвитком сюжету

починає вплітатися все більше фантастичних елементів, що викликає в читача відчуття нереальності.

- Постійні трансформації реальності: Протягом роману реальність, яку сприймає головний герой Габріель Сайм, постійно змінюється. Він вступає у світ політичних змов та анархістської боротьби, але з часом виявляється, що багато з його припущень були хибними. Уся ситуація набуває алегоричного й майже абсурдного характеру. Ці зміни розмивають межу між тим, що вважається реальним, і тим, що є фантазією чи символом.

- Невизначеність реальності: Читач разом із героєм починає сумніватися в тому, що відбувається. Наприклад, члени анархістської Ради, які здаються небезпечними злочинцями, насправді виявляються поліцейськими агентами. Це підриває відчуття читачем стійкості світу роману.

2. Метафоричні образи та сюжети.

Честертон використовує фантастичні образи для того, щоб передати філософські та моральні ідеї. Метафоричність сюжету робить сприйняття подій не прямолінійним, а багатошаровим.

- Неділя як метафора вищого порядку: Персонаж Неділі, голови анархістської Ради, є одним із найзагадковіших у романі. На перший погляд, він символізує хаос і руйнування, але поступово стає зрозуміло, що він може уособлювати вищий порядок або навіть божественну силу. Його характер багатозначний і викликає у читача потребу глибшого тлумачення, що розширює сприйняття реальності від суто політичного до метафізичного.

- Переслідування як метафора духовного пошуку: Сцена переслідування анархістів через різні міста та ландшафти здається безглуздою, але вона може бути метафорою внутрішнього духовного пошуку Сайма та його спроби знайти правду серед ілюзій і обманів. Це переслідування з фізичного перетворюється на духовний пошук, що відображає філософські питання про сенс буття.

3. Сюжетна структура як дзеркало сприйняття реальності.

Наративна структура роману також впливає на те, як читач сприймає реальність. Роман побудований у формі поступового розкриття та підриву очікувань, що відображає динаміку пізнання світу.

- Ефект «російської матрьошки»: Кожен новий етап у сюжеті відкриває нові рівні розуміння. Читач разом із головним героєм розкриває одну таємницю, але замість чітких відповідей натрапляє на нові питання. Наприклад, коли здається, що Сайм розкрив особу Четверга, насправді це лише початок більшого та складнішого розкриття, яке виходить за межі звичайного детективного сюжету.

- Кульмінація як трансцендентна подія: Фінальні сцени роману набувають дещо міфологічного або апокаліптичного характеру, де реальність змішується з фантазією, а герої стають майже архетиповими символами. Це перетворює сюжетну структуру з лінійного розслідування в метафоричну подорож до істини.

4. Роль алегорії у сприйнятті реальності.

Фантастичні елементи в романі слугують алегоріями для складних філософських та моральних тем. Вони спонукають читача звертати увагу не тільки на поверхневі події, але й на глибинний зміст, що ховається за символами.

- Анархія як алегорія морального безладу: Анархісти в романі уособлюють не тільки політичний радикалізм, а й моральний релятивізм. Вони ставлять під сумнів самі основи добра і зла, пропонуючи ідею, що всі цінності відносні. Читач крізь призму алегорії сприймає анархістську боротьбу як віддзеркалення духовного хаосу.

- Маски та таємниці: У романі постійно виникає тема масок і прихованих особистостей. Наприклад, майже кожен член Ради виявляється не тим, за кого себе видає. Ця алегорія показує складність пізнання істини й те, що реальність може бути оманливою.

5. Вплив фантастичних елементів на відчуття часу і простору.

У романі простір і час здаються невизначеними. Честертон використовує фантастичні подорожі та переслідування для того, щоб підкреслити алегоричний і метафізичний характер подій.

- Час як метафора пошуку істини: Герої роману постійно переміщуються через різні просторово-часові межі, що створює відчуття, ніби вони перебувають у своєрідному позачасовому просторі. Це підсилює філософське тлумачення їхніх подорожей, де час стає не лінійним, а символічним – він відображає внутрішній пошук героїв.

- Міста та ландшафти як метафори стану свідомості: Подорожі героїв через різні міста і країни можна сприймати як символічні подорожі через різні стани свідомості та морального усвідомлення. Наприклад, переслідування у Лондоні відображає їхню боротьбу із зовнішніми викликами, а сцени в сільській місцевості можуть вказувати на моменти інсайту та духовного прозріння.

б. Читач як учасник пошуку істини.

Завдяки фантастичним елементам і несподіваній структурі, роман постійно ставить перед читачем питання: що реальне, а що – лише метафора або символ? Цей процес змушує читача переосмислювати власне ставлення до реальності і піддає сумніву його уявлення про світ.

- Сприйняття як частина наративу: Читачу дають можливість разом із героями пройти шлях пізнання і відчутти ті ж самі сумніви та розчарування. Це робить роман не просто оповіддю, а своєрідною інтелектуальною грою, яка заохочує читача до роздумів над філософськими темами.

Отже, фантастичні елементи та наративна структура роману «Людина, яка була Четвергом» глибоко впливають на сприйняття реальності читачем. Через метафоричні образи, алегоричні сюжети та підрив очікувань Честертон створює твір, який запрошує читача до роздумів над природою істини, моралі та реальності. Читач стає учасником пошуку правди, а сам роман перетворюється на філософську подорож, де фантастика служить ключем до розуміння складних ідей про порядок і хаос у світі.

Отже, роблячи висновки зі здійсненого дослідження, підкреслимо основні його вагомні моменти. Честертон у своєму романі «Людина, яка була Четвергом» використовує поєднання жанрів як художній прийом. Він майстерно поєднує жанри детективу, фантастичного твору та філософського і політичного трилера, створюючи багаторівневий текст. Це поєднання не випадкове – автор використовує жанрові конвенції для створення символічного і метафізичного підтексту, де кожен жанровий елемент підсилює філософські ідеї. Такий підхід дозволяє роману працювати на кількох рівнях: як сюжетно-орієнтований твір і як

алегорична філософська притча.

У романі здійснено розмивання жанрових меж. Письменник свідомо розмиває межі між жанрами, підриваючи очікування читачів. Зміна акцентів у різних частинах роману, перехід від детективної інтриги до сюрреалістичної фантастики, політичної сатири і, зрештою, до метафізичного роздуму робить твір багат шаровим і непередбачуваним. Цей прийом не лише інтригує читача, але й спонукає його до глибоких філософських роздумів про природу реальності, добро і зло, порядок і хаос.

У «Людині, що була Четвергом» Честертон використовує символіку і алегорію як інтегруючі елементи. Символи, метафори та алегорії відіграють ключову роль у структурі роману, інтегруючи різні жанрові елементи. Наприклад, образи масок, днів тижня і персонажів-анархістів служать не тільки для розвитку сюжету, але й для передачі глибших філософських і політичних ідей. Ця символіка допомагає читачеві сприймати роман не лише як пригодницьку історію, а як метафізичну алегорію.

Жанрова гра Честертонна впливає на сприйняття роману читачем, змушуючи його постійно переосмислювати події і шукати глибші смисли. Вона викликає інтерес, підтримує інтригу і водночас спонукає до роздумів про складні філософські питання. Читач, очікуючи традиційної детективної розв'язки, натомість стикається з метафізичним фіналом, що робить роман відкритим для різних інтерпретацій.

Стосовно питання перспективи подальших досліджень, відзначимо різноаспектні можливості. Подальші дослідження можуть зосередитися на порівнянні «Людини, яка була Четвергом» з іншими творами ХХ століття, де також відбувається жанрове змішування. Особливий інтерес може становити порівняння з творами Франца Кафки, Джорджа Орвелла, Вільяма Голдінга та інших авторів, які використовують поєднання детективу, трилера і філософської алегорії. Жанрова гра і багаторівневність роману Честертонна можна розглядати як передвісник постмодерністської літератури. Подальші дослідження можуть вивчати вплив його творчості на авторів другої половини ХХ століття, які також

експериментували з жанрами і руйнували традиційні наративні структури. Прикладом слугують, зокрема, Умберто Еко («Ім'я троянди») чи Хорхе Луїс Борхес. Окрему увагу доцільно приділити дослідженню символіки і релігійних мотивів у романі, зосібна алегорії божественного порядку і зла. Це уможливорює міждисциплінарні дослідження на перетині літературознавства, релігієзнавства і філософії. Отже, аналіз «Людини, яка була Четвергом» відкриває перспективи для подальшого вивчення жанрової синтези, філософських і релігійних мотивів, а також впливу Честертонна на розвиток літератури ХХ століття.

- Boyd, I. (1975). *The Novels of G. K. Chesterton: A Study in Art and Propaganda*. London : Thames & Hudson, 241 p.
- Chesterton, G. K. (1999). *The Man Who Was Thursday: A Nightmare*. Project Gutenberg. URL: <https://www.gutenberg.org/files/1695/1695-h/1695-h.htm> (accessed: 28.01.2024).
- Coates, J. D. (1984). *Chesterton and the Edwardian Cultural Crisis*. Hull : Hull University Press, 266 p.
- Duque Monsalve, E. (2024). *Awakening Spiritual Consciousness in the Edwardian Era*. Maste's thesis. Mittuniversitetet, 45 p. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1881733/FULLTEXT01.pdf> (accessed: 28.01.2024).
- Ker, I. (2011). *G. K. Chesterton: A Biography*. Oxford : Oxford University Press, 782 p. <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199601288.001.0001>
- Knight, M. J. (2002). *The concept of evil in the fiction of G. K. Chesterton: with special reference to his use of the grotesque*. Doctoral thesis, King's College London, 249 p. URL: <https://kclpure.kcl.ac.uk/ws/portalfiles/portal/2927902/342257.pdf> (accessed: 28.01.2024).
- McLuhan, M. (1936). G. K. Chesterton: A Practical Mystic. *Dalhousie Review*, vol. 15, no. 4, pp. 455–464. URL: <http://hdl.handle.net/10222/62265> (accessed: 28.01.2024).
- Milbank, A. (2007). *Chesterton and Tolkien as Theologians: The Fantasy of the Real*. London and New York : T & T Clark, 184 p.
- Oddie, W. (2010). *Chesterton and the romance of Orthodoxy: The making of GKC, 1874–1908*. Oxford : Oxford University Press, 401 p. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199582013.001.0001>
- Priestman, M. (2013). *Crime Fiction: From Poe to the Present*. Liverpool : Liverpool University Press, 120 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctv5rf15j>

Slocum, R. B. (2010). Review of *Chesterton and Tolkien as Theologians: the Fantasy of the Real*, by Alison Milbank (2010). *Anglican Theological Review*, vol. 92, no. 1, pp. 230–233. URL: https://epublications.marquette.edu/theo_fac/246/ (accessed: 28.01.2024).

Wood, R. C. (2011). *Chesterton: The Nightmare Goodness of God*. Waco : Baylor University Press, 358 p.

NOVEL AT THE CROSSROADS OF GENRES: HOW G. K. CHESTERTON COMBINED DETECTIVE FICTION, FANTASY, AND THRILLER IN “THE MAN WHO WAS THURSDAY”

Aneliya Polshchak

orcid.org/0000-0002-7687-8616

polshchakaneliya9@gmail.com

Department of English

National University of “Kyiv-Mohyla Academy”

2 Hryhoriya Skovorody str., 58012, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article explores the distinctive genre structure of Gilbert Keith Chesterton’s novel. The author examines how Chesterton skillfully blended elements from three genres – detective fiction, fantasy, and thriller – creating a work that transcends traditional genre boundaries. Special attention is given to how Chesterton used the detective element to build intrigue and tension, the fantasy elements to delve into philosophical questions, and the thriller aspect to maintain a dynamic atmosphere filled with unpredictability and mystery. Chesterton effectively integrates these genres to craft a narrative that immerses the reader in a world of constant unexpected events. The detective aspect serves as the main tool for structuring the plot and developing the central intrigue, as the characters strive to uncover a conspiracy and identify the true leader of the anarchists. Fantasy elements are employed by Chesterton to reflect his philosophical ideas and explore essential questions of existence. The surreal events in the novel heighten the sense of a dreamlike atmosphere and symbolize the author’s deep philosophical reflections on the nature of the human soul, free will, and the invisible hand of God in human life. Thriller elements give the novel its dynamism and emotional intensity, which permeates the entire text. The constant feeling of danger, pursuit, and mysterious characters reinforces the atmosphere of anxiety, emphasizing the key themes of the work. The article also highlights how the combination of different genre elements allowed Chesterton to create a complex and multilayered narrative. This genre flexibility helps the novel remain relevant even many years

after its creation. By skillfully intertwining detective fiction, fantasy, and thriller, the work not only captivates with its intrigue but also invites readers to reflect on deeper issues of morality, free will, and the nature of good and evil.

Keywords: Chesterton; detective fiction; science fiction; thriller; genre-blending; identity; chaos; metaphysical themes.

Suggested citation

Polshchak, A. (2024). Roman na peretyni zhanriv: iak G. K. Chesterton poiednav detektyv, fantastyku i tryler u “Liudyni, iaka bula Chetverhom” [Novel at the Crossroads of Genres: How G. K. Chesterton Combined Detective Fiction, Fantasy, and Thriller in “The Man Who Was Thursday”]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 110, pp. 80–100. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.080>

Стаття надійшла до редакції 7.09.2024 р.

Стаття прийнята до друку 25.11.2024 р.